Т – Шевчук В.О. Три листки за вікном: Роман-триптих. – К.: Рад. письменник, 1986. – 587 с.

Ч – Шевчук В.О. У череві апокаліптичного звіра: Історичні повісті та оповідання. – К.: Укр. письменник, 1995. – 203 с.

А.А. Дем'янюк, к. філол. н., доц. (м. Київ)

ПЕРЕКЛАД ІЗ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТОЧОК ЗОРУ

У статті розглядаються лінгвістичні та психологічні аспекти процесу перекладу.

This article investigates linguistic and psychological aspects of the process of translation.

Процес перекладу з лінгвістичної точки зору. Інтерес, який виявляють до перекладу всі інші науки, крім лінгвістики, має обмежений характер.

Психологію процес перекладу цікавить саме як психічний процес і не більше. Тому там, де дослідженню підлягають результати цього процесу, наприклад, під час порівняльного вивчення текстів оригіналу та перекладу, психологія безсила. Вивчення перекладу методами математичних наук – теорії інформації та кібернетики – обмежується дослідженням лише найелементарніших відносин, які дають можливість моделювати процес перекладу (в основному науково-технічних текстів) тільки в найгрубішому наближенні. Методика викладання іноземних мов цікавиться перекладом лише як видом навчальної діяльності на заняттях з вивчення іноземної мови, інакше кажучи, лише навчальним перекладом, але аж ніяк не перекладом як видом практичної професійної діяльності.

Зона наукових інтересів лінгвістики поширюється буквально на всі типи, види й різновиди перекладу: предметом вивчення лінгвістики виступають переклад письмовий і усний, послідовний і синхронний, художній, суспільно-політичний, науково-технічний та ін. Зрозуміло, в усіх цих випадках лінгвістична теорія перекладу вивчає власне мовну перекладацьку проблематику, тобто саме лінгвістичну, а не якусь іншу (наприклад, психологічну, естетичну тощо) сторону процесу перекладу.

Процес перекладу нами розглядається з точки зору чисто лінгвістичної, а саме, як певного роду перетворення, або трансформації, вихідного повідомлення однією мовою на повідомлення іншою мовою. При цьому слово «перетворення» не слід розуміти буквально. Вихідний текст не «перетворюється», тобто не змінюється, але поряд із ним створюється паралельний текст іншою мовою. Отже, про «перетворення» мова може йти лише в тому значенні, в якому взагалі у мовознавстві вживається поняття трансформації: коли ми говоримо, наприклад, про «активно-пасивну трансформацію», то не маємо на увазі того, що активна конструкція «замінюється на пасивну», мова йде лише про певне відношення між двома синтаксичними конструкціями, причому таке, при якому одна з конструкцій (у даному випадку активна) береться за вихідну, а друга пояснюється як похідна від першої. Точно так само і в процесі перекладу – вихідний текст сам по собі не змінюється, не щезає, але на його основі створюється новий текст, але вже іншою мовою.

Таким чином, якщо ми хочемо дати пояснення лінгвістичної сутності процесу перекладу, то нам необхідно спочатку з'ясувати, на основі чого співвідносяться один із одним текст оригіналу й текст перекладу. Інакше кажучи, нам потрібно встановити, що є інваріантним як для тексту оригіналу, так і для тексту перекладу, тобто, що саме залишається незмінним під час лінгвістичного перетворення одного повідомлення на інше. Порівнюючи тексти оригіналу та перекладу, ми встановлюємо, що між ними (якщо це тільки не буквальний переклад) немає, як правило, ніякої формально-мовної спільності – вся лексична, морфологічна й синтаксична структура вихідного тексту, тобто тексту оригіналу, абсолютно інша, і не може не бути абсолютно іншою порівняно з текстом перекладу. Це природно, оскільки мова йде про тексти двома різними мовами, а в різних мовах (навіть у близькоспоріднених) структура завжди інша, неідентична, якісно відмінна. Отже, інваріантне співвідношення, що існує між текстом оригіналу й текстом перекладу, базується не на схожості лінгвістичних структур, а на чомусь іншому.

За самою своєю природою процес перекладу можливий тільки завдяки явищу, відомому як «двосторонній характер мовних одиниць». Цей вираз означає, що кожна одиниця мови, починаючи з морфеми і вище (слово, словосполучення, речення, група речень), характеризується наявністю двох сторін: плану вираження (форми) і плану змісту (значення). Наявність саме цих двох, нерозривно

пов'язаних сторін, і становить сутність будь-якого мовного знака. При цьому в різних мовах існують одиниці, різні за планом вираження (формою), але тотожні за планом змісту (значенням). Якщо розглядати переклад із лінгвістичної точки зору, то можна дати таке його визначення: «Переклад – це трансформація мовного утворення однією мовою на мовне утворення іншою мовою при збереженні інваріантного плану змісту».

З цього можна зробити тільки один висновок: якщо під час перекладу відбувається заміна плану вираження і не змінюється план змісту, то це значить, що єдино істотною у перекладі є саме незмінність змісту. Іншими словами, єдиною вимогою до перекладу (якщо не враховувати, безумовно, дуже важливої вимоги дотримання норм тієї мови, якою виконується переклад) є вимога повної і точної передачі плану змісту. Що стосується плану вираження, то саме поняття перекладу передбачає заміну цього плану; тому висувати до перекладу вимогу збереження форми або плану вираження оригіналу – це значить свідомо впроваджувати в переклад принципи буквалізму. За умови повної й точної передачі плану змісту оригіналу та дотримання норм мови перекладу для якості перекладу абсолютно іррелевантним є питання про конкретні мовні прийоми, за допомогою яких перекладач виконує своє завдання. Не можна вимагати від перекладача, щоб у перекладі іменник завжди передавався іменником, дієслово – дієсловом, підрядне речення – підрядним реченням, а інверсія – інверсією. Йдеться про мовну форму, але аж ніяк не про форму літературну; безумовно, збереження літературної форми оригіналу необхідне під час перекладу в тому смислі, що вірші потрібно перекладати віршами, прозу – прозою, драматичний твір – драматичним твором тощо.

Коли говорять про повну і точну передачу плану змісту тексту оригіналу, термін «зміст» вживається у максимально широкому смислі цього слова – ми маємо на увазі не тільки «інтелектуальний» чи «предметно-логічний» зміст, але абсолютно всю інформацію даного тексту, як інтелектуальну, так і емоційну. Варто завжди пам'ятати, що так звані «стилістичні засоби» або «засоби художньої образності» є аж ніяк не «чистою» формою. Вони самі по собі змістовні, тобто теж служать для передачі певної інформації. Таким чином, під час перекладу передається не сам стилістичний засіб, а тільки виражений ним зміст, тобто й тут підхід повинен бути передусім функціональним. Щодо самого

стилістичного засобу, то в процесі перекладу він зберігається не більше, ніж будь-який лексичний або граматичний засіб, тобто ніж будь-яка одиниця плану вираження. Кожна мова має свою власну, суто специфічну систему стилістичних засобів, спроба збереження яких у незмінному вигляді може призвести до буквалізмів.

З усього сказаного можна зробити висновок: якщо ми хочемо побудувати закінчену лінгвістичну теорію перекладу, то ми повинні будувати її, виходячи не з формальної, а з семантичної сторони порівнюваних мовних явищ. Інакше кажучи, лінгвістична теорія перекладу має йти не від форми до змісту, а від змісту до форми.

Л.С. Бархударов вважає, що для побудови лінгвістичної теорії перекладу необхідно спочатку встановити систему інваріантних семантичних одиниць, які виражаються в усіх мовах, але різними лексичними і граматичними засобами, і встановити закономірні відповідності у різних мовах, виходячи зі способів формального вираження цих інваріантних семантичних одиниць. Такими семантичними одиницями можуть бути, наприклад, поняття про кількість, час, спосіб виконання дії, суб'єктно-об'єктні відношення, причинність, обумовленість, протиставлення тощо. Л.С. Бархударов вважає, що конкретний перелік цих одиниць та їхні найменування мають бути встановлені в результаті ретельного порівняльного аналізу всієї системи лінгвістичних засобів порівнюваних мов[1]. Таким чином, завдання теорії перекладу полягає у встановленні відношень еквівалентності між різними мовними одиницями двох порівнюваних мов на базі їхньої функціональної тотожності щодо вираження вказаних інваріантних семантичних одиниць.

Переклад завжди має справу з конкретними мовними одиницями, мінімальною з яких є конкретне речення. Це значить, що у процесі перекладу відбувається заміна цілого тексту (повідомлення), але не окремих елементів цього тексту. Звідси випливає, що переклад не можна звести до простої підстановки тих чи інших одиниць (у найпростішому випадку – слів) однієї мови замість відповідних одиниць іншої мови. У процесі перекладу «замінюються» не мовні одиниці, а цілі мовні утворення; іншими словами, про «заміну» можна говорити тільки стосовно всього тексту в цілому. У межах даного тексту у переважній більшості випадків потрібно виконати численні й складні перетворення, або трансформації, з метою досягнення адекватного перекладу. Усі трансформації можна звести до чотирьох основних типів, які в

цілому збігаються з типами замін, відомих із трансформаційної граматики, а саме:

1. *Перестановки*. У найпростішому вигляді – зміна порядку слів у реченні.

2. *Заміни*. Заміни частин мови, заміни слів з більш загальним значенням словами з вужчим значенням і навпаки, антонімічні заміни тощо.

3. *Додавання* (звичайно – лексичні додатки у випадку втрати граматичних засобів вираження тих чи інших значень).

4. *Опущення*. Дія, зворотна додаванню, виконується у прямо протилежних випадках.

Варто зазначити, що вказані типи трансформацій лише в рідкісних випадках зустрічаються «у чистому вигляді», тобто окремо. Як правило, вони використовуються одночасно: перестановка одночасно супроводжується заміною, граматичне перетворення – лексичною субституцією і т.д. Саме такий складний, комплексний характер перекладацьких трансформацій і робить переклад складним, важким мистецтвом, яке вимагає великих знань і вмінь.

Підкреслимо, що перекладацькі трансформації, на відміну від внутрішньомовних (таких, як перетворення активних конструкцій на пасивні, стверджувальних на заперечні і т.д.), характеризуються – окрім того очевидного факту, що вони робляться не в межах тієї самої мови, але під час переходу від однієї мови до іншої, − також і тією обставиною, що перетворенню піддаються не мовні одиниці, а конкретні мовні утворення.

Трансформаційна граматика вивчає взаємні відносини різних граматичних (точніше, синтаксичних) одиниць у межах однієї мови; теорія перекладу вивчає, навпаки, взаємні відносини цілих текстів. У трансформаційній моделі вихідні й похідні конструкції співіснують у межах того самого тексту, у всякому разі в потенції: активна й пасивна конструкції, стверджувальні й заперечні речення можуть вживатися і дійсно вживаються паралельно, одне за одним, у межах того самого тексту. Особливість перекладного процесу в тому, що одиниці, які він створює, як правило, не співіснують із вихідними одиницями (тобто з текстом оригіналу) в межах того самого мовного твору, на тій самій синтагматичній осі. Текст оригіналу залишається обмеженим стороною, яка передає інформацію, а текст перекладу – стороною, яка приймає інформацію у процесі комунікації, будь це переклад усного чи писемного мовлення.

Процес перекладу з психологічної точки зору. Одним із основних методологічних принципів психології є принцип єдності свідомості й діяльності, згідно з яким діяльність розглядається як єдність зовнішнього і внутрішнього. При цьому свідомість і психіка – внутрішня характеристика діяльності, а властивість діяльності відбуватися у формі поведінки, яка спостерігається зовні, − це характеристика самої психіки. Діяльність розуміють як систему, всередині якої функціонує психіка.

Стосовно перекладацької діяльності пропонується розглядати всі психічні явища в ролі своєрідних механізмів, які здійснюють планувальну та регулювальну функції. Розглядаючи психологічні механізми, вчені виходять не тільки з системного, але й з рівневого підходу.

Рівневий підхід передбачає ієрархічність, багаторівневість організації людського організму і, відповідно, механізмів його діяльності[2].

Умовно виділяють три рівні психологічних механізмів діяльності перекладача.

1. Загальнопсихологічні механізми: сприйняття, пам'яті, осмислення.

2. Специфічні механізми діяльності: рівневої регуляції діяльності, уваги (переключення, розподілу, стеження за відхиленнями від норми), випереджаючого відображення дійсності у формі ймовірнісного прогнозування мовлення, що сприймається, а також випереджаючого синтезу породжуваного мовлення.

3. Специфічні механізми перекладацької діяльності. Наприклад, для діяльності усного перекладу це механізми: перекодування, компресії, декомпресії, переключення.

Сукупна дія цих механізмів визначає характер виконання перекладацької діяльності на всіх рівнях її здійснення і відображає як особисті особливості діяча, так і специфічні умови виконання діяльності, виступаючи інструментом планування і регулювання перекладацької діяльності.

До загальнопсихологічних механізмів перекладу належать сприймання, пам'ять, мислення. Психологічна модель перекладу І.О. Зимньої передбачає, як мінімум, тричленність даної діяльності: етап сприйняття і розуміння вихідного тексту, етап перекодування, етап породження мовлення мовою перекладу[3].

Таким чином, початкова стадія перекладу – це зорове або слухове (або зорове і слухове) сприйняття інформації.

Сприйняття будь-якого мовленнєвого повідомлення є складним психічним процесом безпосереднього відображення опосередкованих мовою зв'язків і відносин предметів і явищ навколишньої дійсності, виражених у мовленнєвому повідомленні. Складність цього процесу обумовлюється насамперед самим об'єктом сприйняття – мовленнєвим повідомленням, що є логічною і смисловою структурою розвитку думки автора.

З іншого боку, складність сприйняття усного мовлення обумовлюється цілою низкою психологічних особливостей самого процесу. До таких особливостей належать: осмисленість сприйняття, дискретність процесу, обумовленість сприйняття минулим досвідом людини, випереджаючий характер сприйняття.

Цікавою особливістю мовленнєвого сприйняття є також чіткіше і ясніше утримання у свідомості слухачів інформації, що подається на початку і в кінці повідомлення, − це відображення відомого у психології закону першого й останнього місця або фактора краю. Згідно з цим законом, пояснюваним складною взаємодією фізіологічних механізмів збудження і гальмування у нервовій клітині, за інших рівних умов краще сприймаються й запам'ятовуються початок і кінець повідомлення. Важливі й такі фактори, як емоційний стан перекладача, його суб'єктивне ставлення до предмета обговорення, фонові та лінгвокраїнознавчі знання.

Як специфічні механізми діяльності відзначають: механізм рівневого управління діяльністю, атенційний механізм, механізм випереджаючого відображення дійсності.

У концепції ієрархічності, багаторівневості діяльності людського організму Н.А. Бернштейн розглядає діяльність організму як складну ієрархічну систему управління рухами, що відбувається на різних рівнях: провідному (основному), який вимагає свідомого контролю, і фонових, що забезпечують технічні компоненти руху на рівні автоматизму[4].

Цю концепцію можна застосовувати не тільки до «побудови руху» взагалі, але й до побудови мовленнєвих рухів висловлювання. Визначаючи ієрархію та взаємну співвіднесеність ведучого і фонових рівнів діяльності, Н.А. Бернштейн передбачає багаторівневість виконання організмом діяльності, яка дозволяє одночасно виконувати мовленнєві дії (слухання і говоріння) за умови, що частина з них

відбувається на ведучому рівні, а інші – на рівні фонових автоматизмів. При цьому «у всякому русі, яка б не була його абсолютна рівнева висота, усвідомлюється один тільки ведучий рівень і тільки ті з корекцій, що ведуться безпосередньо на ньому самому». У той же час поділ на ведучий і фонові рівні непостійний: у міру вироблення навички відбувається переключення технічного компоненту з ведучого рівня у той чи інший із низових фонових, яке призводить до того, що ведучий рівень розвантажується, а навикові рухи виходять з поля зору, при цьому їхня якість підвищується, вони стають автоматизованими[5].

Ті ж самі механізми дещо з іншого боку висвітлює концепція «включення». Згідно з цією гіпотезою схему переробки інформації людиною може бути подано у вигляді піраміди, розрізаної горизонтальними площинами – рівнями прийняття рішення. При цьому кількість каналів обробки інформації на кожному рівні різна. Верхній поверх – вершина піраміди – передбачає функціонування одного каналу обробки інформації. Це – прийняття рішення шляхом мовленнєвого мислення. Цей канал єдиний, але широкі можливості квантування діяльності, накопичення інформації у пам'яті, встановлення черговості завдань, об'єднання тих чи інших операцій обробки інформації, а також інформаційні зв'язки з каналами нижчих рівнів забезпечують, за певних умов, обробку інформації, що надходить до оператора різними каналами зв'язку систем управління[6].

Другий рівень – це рівень наочного мислення, який має 3 – 4 канали обробки інформації. Ще нижче розташовано третій рівень – рівень вироблення операційних навичок, на якому одночасно може бути задіяно значно більше каналів, ніж на другому рівні. Четвертий рівень забезпечує перетворення інформації на безумовно-рефлекторну діяльність. Число каналів обробки інформації і ступінь автономності тут значно вищі, ніж на інших рівнях. «В інформаційних взаємовідносинах перших трьох рівнів каналів обробки інформації спостерігається тенденція до звільнення першого й другого рівнів від обробки очікуваних, відомих із минулого сигналів, передача їх обробки на третій рівень. У результаті забезпечується висока готовність вищих каналів до обробки нових, незвичних сигналів, а також до творчого пошуку оптимального розв'язання завдань поточної діяльності»[7].

Механізм рівневого управління діяльністю може функціонувати тільки на базі механізму розподілу і перерозподілу уваги між основними та фоновими діями.

Увага – це основна форма організації будь-якої психічної діяльності людини, неодмінна психологічна умова її успішності. Увага – це динамічна характеристика процесу пізнавальної діяльності, вона виражає переважно зв'язок психічної діяльності з певним об'єктом, на якому вона, як у фокусі, зосереджена.

Увага – це не особливий психічний процес, а форма організації психічної діяльності, що виявляється у її спрямованості й зосередженості на одних об'єктах із одночасним відверненням від інших. Характерні риси уваги: вибірковість, зосередження, абстрагування від усього стороннього, а основні властивості уваги: зосередженість, обсяг, стійкість, відверненість, розподіл (уміння сприймати, мислити або діяти в даний відрізок часу за наявності двох чи більше спрямованостей цих процесів), переключення (навмисний, свідомий перехід уваги від однієї діяльності до іншої, який передбачає заміну об'єкта, предмета діяльності).

Для перекладу, особливо усного, характерна концентрація уваги на основних, домінуючих аспектах і в той же час можливість у будь-який момент перенести центр уваги на «фонові» явища, перетворивши їх таким чином на домінуючі.

Якщо для письмового й усного послідовного перекладу найважливіші властивості – це зосередженість, стійкість і обсяг уваги, то для синхронного перекладу надзвичайно важливі переключення і розподіл уваги, які забезпечують можливість паралельного слухання і говоріння у цьому виді перекладу.

Переключення і розподіл вважаються не простими окремими властивостями уваги, а певними ступенями ієрархічного ускладнення самого атенційного механізму в умовах ускладнення діяльності, які можна подати таким чином: переключення уваги, розподіл уваги, стеження за відхиленнями від норми.

Для професійного навчання перекладу важливе встановлення індивідуальних відмінностей за типами уваги: а) широка – вузька (за обсягом уваги); б) добре – погано розподілювана; в) швидко – повільно переключається; г) стійка – нестійка.

Врахування цих факторів обов'язкове під час опанування професією перекладача.

Для забезпечення адекватного виконання дій як на провідному, так і на фонових рівнях недостатньо одного атенційного механізму. Діяльність людини неминуче повинна спиратися і на механізм імовірнісного прогнозування.

Ймовірнісне прогнозування визначається як основна характеристика діяльності людського мозку, як одна з форм виявлення закону випереджаючого відображення дійсності. Говорячи про суть імовірнісного прогнозування, Н.А. Бернштейн відзначав, що подібно до того, як мозок формує відображення реального зовнішнього світу – фактичної ситуації теперішнього моменту і пережитих, збережених у пам'яті ситуацій минулого часу, він повинен володіти якоюсь мірою здатністю «відображати» (тобто, по суті справи, конструювати) й ситуацію безпосереднього майбутнього, яка ще не стала дійсністю[8].

Стосовно смислового сприйняття мовлення доведено, що воно йде по деяких «опорних, критичних точках» і що в процесі смислового сприйняття механізм підтвердження висунутої мозком гіпотези спрацьовує раніше механізму послідовного поелементного зіставлення фізичних характеристик стимулу з релевантними до них ознаками еталонного образу.

Саме поняття ймовірнісного прогнозування неоднозначне. Воно включає і ймовірнісне прогнозування у смисловому сприйнятті мовлення, і випереджаючий синтез у формуванні мовлення. При цьому випередження може йти по лінії словесно-артикуляційної стереотипії, лінгвістичних, смислових зобов'язань, а ймовірнісний прогноз може вестись на рівні смислу і конкретної реалізації смислових зв'язків.

Процес прогнозування найбільш імовірного смислового завершення фрази визначає крок і швидкість осмислення. Сприймаючи фразу, основну інформацію людина отримує вже на її початку. Кінець фрази часто містить надлишковість, його можна вгадати з контексту. Надлишковість мовлення, яка виявляється на всіх рівнях мови (фонемному, морфемному, слів, словосполучень), − це основа надійності сприйняття, його стійкості до перешкод. При цьому ймовірнісний характер сприйняття притаманний не тільки усному, але й письмовому перекладу, хоча найбільшою мірою на нього спирається у своїй роботі синхронний перекладач.

Специфічні механізми перекладу відрізняються залежно від виду перекладу і форми подання матеріалу на вихідній мові і мові перекладу.

Для діяльності у формі усного перекладу характерними є:

а) механізм перекодування зовнішніх кодів мови у внутрішні коди мовлення; б) механізм переключення; в) механізм компресії; г) механізм декомпресії.

Механізм перекодування із зовнішніх кодів мови на внутрішні коди мовлення і навпаки було сформульовано Н.І. Жинкіним. За його визначенням внутрішній код мови включає правила переходу від одного рівня мови до іншого, а зовнішній код – правила реалізації системи мови, її мовнорухові, акустичні, тактильні, буквені й інші коди[9].

Даний механізм найзагальніший для всіх видів перекладу. Очевидно, що в перекладі існує як зовнішнє, так і внутрішнє перекодування, причому найбільш інтенсивно і взаємопов'язано воно функціонує в усному, особливо синхронному, перекладі.

Механізм переключення найповніше наведено у працях Р.К. Міньяр-Бєлоручева, який аналізує становлення навички переключення з мови на мову у професійних перекладачів. Функціонування навички переключення з однієї мови на іншу в процесі перекладу знаходить вираження в автоматизації операцій щодо пошуку й реалізації рішення на перекодування пред'явленої для передачі ситуації[10].

Очевидно, що даний механізм характерний для всіх видів перекладу, але найбільш важливий він для усного, в тому числі синхронного перекладу, бо надзвичайно жорсткий ліміт часу накладає особливі обмеження на можливості перекладача і вимагає високого автоматизму міжмовних змін.

Механізм, що характеризує тільки усний, включаючи синхронний переклад, − це механізм компресії. О.Ф. Ширяєв характеризує мовленнєву компресію як спосіб зменшення обсягу повідомлення без заподіяння істотної шкоди виконанню завдання, яке ставить перед собою мовець. Мовленнєва компресія здійснюється шляхом синонімічної чи близької до неї заміни частин висловлювання із скороченням величини складу, а також шляхом опущення відрізків мовлення, які або дублюють смисловий зміст попередніх відрізків, або несуть інформацію, що міститься в ситуації спілкування, або надлишкових з точки зору завдання комунікації[11].

Природно, що компресія в перекладі можлива тільки завдяки інформаційній надлишковості мовлення і особливо важлива у такому виді усного перекладу, як синхронний переклад, де необхідне зменшення обсягу тексту, що промовляється, оскільки темп мовлення перекладача не повинен бути надто швидким, інакше він не буде оптимальним для сприйняття слухачів.

Інший механізм, також характерний тільки для усного (особливо синхронного перекладу), − механізм декомпресії. Під декомпресією розуміють ті випадки, коли перекладач без особливої необхідності замість дуже частотних коротких еквівалентів наводить у перекладі багатослівні конструкції. Доведено, що під час перекладу тексту з вилученими елементами комунікативної ситуації (бази для ймовірнісного прогнозування смислу й ситуації повідомлення) стратегія діяльності перекладача спиралась на завуальоване слухання в паузах, широко застосовувався механізм декомпресії, одночасно збільшувалась кількість осмислювань, смислових привнесень, смислових повторів, значно рідше норми використовувався механізм компресії. В оптимальних умовах механізм декомпресії застосовувався мінімально, основний акцент перекладач робив на тактику компресування одержуваного повідомлення.

Таким чином, можна вважати, що механізми компресії та декомпресії комплементарні, характерні в основному для синхронного перекладу. Вони обидва неминуче присутні у перекладацькій діяльності, але ступінь їх залучення безпосередньо залежить від умов перекладу, ступеня підготовленості перекладача, характеру побудови тексту.

Механізми кодових переходів і переключення характерні для перекладацької діяльності взагалі, але мають особливу специфіку в умовах усного перекладу, як послідовного, так і синхронного.

[1]Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М., 1975; [2]Бернштейн Н.А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности. – М., 1966. – С. 25; [3]Зимняя И.А. Психологический анализ перевода как вида речевой деятельности // Вопросы теории перевода. − № 127. – К., 1978; [4]Бернштейн Н.А. Там само; [5]Там само; [6]Cecilia Wadensjo. Interpreting as Interaction. – Addison Westey Longman Inc. – New York, 1998; [7]Зимняя И.А. Указ.раб. – С. 165; [8]Бернштейн Н.А. – Указ.раб. – С. 381; [9]Жинкин Н.И. Внутренние коды языка и внешние коды речи. – М., 1967; [10]Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. – М., 1980; Миньяр-Белоручев Р.К. Записи в последовательном переводе. – М., 1997;

[11]Ширяев А.Ф. Синхронный перевод: деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода. – М., 1979.

А.А. Калєтнік, к. філол. н., асист. (м. Київ)

ВЛАСНІ НАЗВИ УКРАЇНА ТА КИЇВ У НЕОКЛАСИЧНІЙ ПОЕЗІЇ: М. ДРАЙ-ХМАРА ТА М. ЗЕРОВ

У статті розглядаються деякі особливості ідейно-художнього використання власних назв неокласиками М. Драй-Хмарою та М. Зеровим. На матеріалі відносно невеликої вибірки поезій показано, що між поетами точився своєрідний творчий діалог. Діапазон використання власних назв є більшим у М. Зерова. Разом із тим обидва поети використовують назви *Україна* ***та*** *Київ* ***як негасимі символи української національної свідомості.***

In the article some features of the proper names' elevation and art usage by neoclassics M. Dray-Hmara and M. Zerov are determined. The original creative dialog proceeded between poets is shown on material of relatively small selection of poetries. The range of the proper namse' usage is greater in M.Zerov's poems. Both poets use the names *Ukraine* ***and*** *Kyiv* ***as the unextinguished characters of Ukrainian national consciousness.***

Проблеми вивчення арсеналу сучасної української художньої мови та пов'язаних з їх розвитком суспільних процесів посідають сьогодні дуже вагоме місце у науковому осмисленні того, як формувався сучасний стан української літературної мови, і розглядаються у багатьох сучасних дослідженнях Л.І. Шевченко[1], Л.О Пустовіт[2], «Українська лінгвостилістика XX-XXI ст. : система понять і бібліографічні джерела»[3] тощо. Одним із актуальних аспектів цієї проблематики залишається вивчення особливостей художньомовної спадщини поетів-неокласиків, до яких сьогодні привернена увага значної кількості дослідників як мовознавчого, так і літературознавчого спрямування. Об'єктом уваги нашої розвідки є власні назви *Україна* та *Київ*, використані неокласиками як ідейно-художній зображальний засіб. Предметом розгляду постають закономірності функціонально-образного навантаження цих та деяких інших пов'язаних із ними власних назв у неокласичному тексті.